

750 ÉVES A GYÓGYSZERÉSZI HIVATÁS EURÓPÁBAN

Szaktalpunk előző számának Krónika rovatában (Gyógyszerészet 35. 385. (1991)) már hírt adtunk arról, hogy 1991. június 14-én az MGYT ünnepi előadói ülést tartott, melyen az európai gyógyszerészet 750. éves évfordulóját köszöntötte. Dr. Zalai Károly professzor és dr. Rádóczy Gyula kandidátus közleménye az ott elhangzott előadások alapján készült.

Gyógyszerészet 35. 401–412. 1991.

Az önálló gyógyszerészi hivatás kialakulása Európában

Dr. Zalai Károly

A gyógyszerésztörténészek megállapítása szerint a gyógyszerkészítési gyakorlat fejlődési folyamatában az európai önálló gyógyszerészet születésnapja „de jure” az 1241-es évre esik. Ezen időpontot megelőző előzmények összefoglalása után a szerző bemutatja a Hohenstaufen II. Frigyes (1194–1250) szicíliai király, római-német császár által 1231-ben kibocsátott „Constitutiones Melfi”, valamint az 1231–1241 között ismételt kiadott, módosított „Novae Constitutiones” gyógyszerészi vonatkozású fejezeteit. Ezt követően gyógyszerészi vonatkozásban értékeli a császár orvosi rendtartásának koncepcióját és mai értelmezését, jelentőségét.

Az európai gyógyszerészet 750 éves fejlődésének rövid bemutatására reprezentatív kimutatást készített Itália, Franciaország, Nagy-Britannia, Írország, Németország, Svájc és Ausztria fontosabb gyógyszerésztörténeti eseményeiről, majd ezt követően áttekintést ad a magyar gyógyszerészet fejlődésének fontosabb állomásairól és megállapítja, miszerint fejlődésünk hasonló a nyugati országokéhoz; sok a külföldi befolyás és az időbeli eltéréseknek elfogadható okai vannak.

A tanulmány második része a gyógyszerészet jövőjének alakulására fordítja figyelmünket. Néhány rendelkezésre álló adat összehasonlítása alapján bemutatja az Európai Gazdasági Közösség 12 országának gyógyszerészetét. A szerző a közelmúltban részt vett a német, az osztrák és a svájci gyógyszerészek Mainzban megrendezett jubileumi ülésén és így az ott szerzett nemzetközi tapasztalatok alapján értékelést és kitekintést nyújt a magyar gyógyszerészet jövőjének alakulása vonatkozásában. Megállapítja, hogy II. Frigyes császár constitutiojának alapvető megállapításai napjainkban is helytállóak.

Az 1991-es esztendő jó alkalmat nyújt arra, hogy az önálló gyógyszerészi hivatás kialakulásának 750 éves évfordulóját megünnepeljük. A gyógyszerésztörténészek megállapításai szerint a gyógyszerkészítési gyakorlat fejlődési folyamatában az önálló európai gyógyszerészet születésnapja „de jure” az 1241-es évre esik.

Az arab világ kultúrtörténete előbbre, 765-re teszi az első arab gyógyszertár felállítását Bagdadban, melynek materia medica-ját feltehetően tükrözi *Aben Sol* dispensatoriuma.

A római birodalomban, a latin kultúrájú nyugati országokban (elsősorban Itáliában és Franciaországban) működtek gyakorlati ismeretekkel rendelkező gyógyító és gyógyszerkészítő fráterek, szerzetesek (aromatarii, stationarii), kifejlődött a kolostori medicina és egyes fráterek a gyógy- és fűszernövények termesztésére, begyűjtésére és feldolgozására szakosodtak. A Sanct Gallen-i 816. évi kolostorterv alapján működő kolostori medicina átélte a rendház falait és tevékenysége a környező lakosság gyógyítására, gyógyszerrel való ellátására is kiterjedt. A gyógy- és fűszernövények, egyéb gyógyító anyagok és borok raktára, „apotheka”-ja előfutára a későbbi polgári gyógyszertáraknak, ahol az orvosgyógyszerészek gyógyítottak, sebészkedtek, gyógyszerket forgalmaztak. A fejlődésben a határkövet az 1231-ben Hohenstaufen II. Frigyes (1194–1250) (I. ábra) császár által kibocsátott „Constitutiones Melfi”, majd a kiegészített, 1231 és 1241 között ismételt kiadott „Novae Constitutiones” jelentették.

I. ábra: Hohenstaufen II. Frigyes (1194–1250) Szicília király, Római Német Császár és Jeruzsálem Királyja.

A tanult és felvilágosult II. Frigyes császár orvosi rendtartási koncepciója és annak kivitelezése szellem- és kultúrtörténeti emléket állított alkotójának, mivel az a Szicíliai és Dél-Itáliai Királyság területén kívül hatékony és nagy jelentőségű lett egész Európa számára. Az 1185-ben alapított palermói katedrálisban levő síremléke zarándokhelye lehetne az európai gyógyszerészeknek.

A constitutio megjelenése előtti, 7. és 12. század közötti időszakban Szicília és Spanyolország szolgált a görög-arab medicina közvetítő újaként a latin nyugat számára; a 9.

század végétől Európában Szicília lett az arab kultúra központja.

A 10. században a spanyolországi Cordoba vált az iszlám legnyugatibb központjává mind kulturális, mind politikai vonatkozásban; az arab gyógyítástudomány oktató központja Toledo lett.

Szicília (2. ábra) és Spanyolország mellett a korai fejlődésben szerepet játszott a dél-franciaországi Arles városa is, ahol 1162-1202 között egész Európát figyelembe véve talán először szabályozták a gyógyszerterárok ügyét.

2. ábra: Dél-Itália, a Szicíliai Királyság területe a 13. század közepén.

A „Statuta sive Leges municipalis Arleatis” is meghatározta az orvoslás és a gyógyszerészet szétválasztását, mert a gyógyszerész részére szolgálati esküt követel, az orvost pedig eltűntja saját patika fenntartásától.

Alfred Adlung (1875-1937) és Georg Urdang (1882-1961) világviszonylatban elismert – utóbbi a jelentősebb – gyógyszerésztörténészek közös munkájukban 1935-ben leírták, hogy a két szabályozás olyan mértékben hasonló, miszerint II. Frigyes császár több mint valószínű, hogy ismerte a francia arlesi szabályozást. Megállapításuk szerint II. Frigyes orvosi rendtartása a gyógyszerészet vonatkozásában két olyan újítást vezetett be, amely az ő szabályzatát, s nem az arles-it tette a korszerű gyógyszerészi jogszabályalkotás kiinduló pontjává. Egyrészt korlátozta a gyógyszerterárok alapítási lehetőségét, a személyi jog kiadását felesküdtöt személyhez kötötte, másrészt gyógyszerterárok előírásával elsőnek határozta meg a kötött, egységes gyógyszerterárok. Az előzőekben idézett két gyógyszerésztörténész professzor véleményét időközben további elismert akadémikusok is megerősítették.

Novae Constitutiones

A „Novae Constitutiones” 46. cikkelye az orvos és a gyógyszerész munkáját szabályozza az alábbi idézet szerint:

„Az orvosnak legalább naponta kétszer kell a paciensét felkeresni és a beteg kérésére az éjszaka folyamán egyszer.

A betegől az orvos nem kaphat naponta többet, mint fél arany tarenust, ha ezért a várost, ill. a táborat nem kell elhagynia ... Nem szabad neki a gyógyszerészekkel érdekközösséget kialakítani, saját vezetése alatt sem támaszthat igényt a bevétel meghatározott részére és ezenkívül saját officinát sem tarthat fenn.

A gyógyszerészek ezzel szemben a receptek alapján és a mi Constitutionk előírásainak megfelelően készítsék el a gyógyszereket saját számlájukra. A gyógyszerészek a gyógyszerek forgalmazására, kiadására csak esküjük letétele után kapjanak engedélyt, miszerint ők minden készítményüket az előírásoknak megfelelően, hamisítatlanul fogják elkészíteni. A gyógyszerész haszna az ő gyógyszerein viszont a következők szerint legyen szabályozva: azokon a gyógyszereken és egyszerű gyógyszerekészítményeken, amelyeket a beszerzés időpontjától számítva nem tovább, mint egy évig tárolnak a gyógyszerterárokban, minden uncianyi mennyiségnél 3 tarenust lehet és szabad keresni. Mindazonáltal a többiekénél, amelyeknél a gyógyszer természetes tulajdonsága folytán vagy egyéb oknál fogva egy éven túl is raktározásra kerülnek a gyógyszerterárokban, a gyógyszerész uncianként 6 tarenust bevételezhet. Ilyen jellegű gyógyszerterárok mindazonáltal ne legyenek mindenfelé, hanem csak a királyság meghatározott városaiban, ahogy a továbbiakban még bemutatásra kerül.”

A 47. cikkely: „A királyság egyes kerületeiben szükséges két felesküdtöt tisztviselő beállítása a gyógyszerkészítés felügyeletére.”

„Azokat a személyeket (gyógyszerészeket), akik a gyógyszereket készítik, eskütelletel felelőssé kötelezzük, hogy a gyógyszereket lelkiismeretesen, előírás szerűen és az emberi felhasználásnak megfelelő minőségben készítsék el.”

A Constitutio értékelése

1. A gyógynövények termelésével, begyűjtésével és feldolgozásával foglalkozó fráterek, gyógyszerelőállítók és droggereskedők jogot kaptak a gyógyszerek előállítására és ezzel tevékenységük elhatárolásra került az orvos diagnosztizáló és terápiás működési területétől.

2. A gyógyszerészi hivatás felelőssége eskütelletre épült, ami feltétele a hivatás gyakorlásának.

3. Gyógyszerkészítő officinát orvos nem tarthatott fenn, ezzel a gyógyszerész a kialakult hivatása gyakorlásához külön helyiségbe (apotheca) és privilegizált helyzetbe került. A gyógyszerterár alapítását korlátozta és személyi jogosítványhoz kötötte.

4. Megkívánt eljárásokkal egységesen és megfelelő minőségben írta elő a gyógyszerek előállítási követelményeit.

5. Előírta a gyógyszerterári gyógyszerkészítés felügyeletét, amivel a gyógyszerész munkája – mint a beteg látás része – hatósági ellenőrzés alá került.

6. A gyógyszerek forgalmazási ára szabályozott és egy séges lett, ezzel egyben megszünt a gyógyszerész kereseti lehetőségét is.

Az orvosi és gyógyszerészi működés szabályozása ellenére még több évszázad múlt el, amíg az alapelveknek megfelelően a gyógyító szerzetes fráterek, gyógyszerkészítők